

Innhold

Forord	5
Innledning og avklaring av begrepet sårbare barn	13
Del 1	
TIDLIG INNSATS OG TIDLIG UTVIKLING	17
<i>Kapittel 1</i>	
Tidlig innsats	18
Tidlig innsats og forebygging	18
Tidlig innsats og barnehagekvalitet	20
Hvorfor tidlig innsats?	22
Tidlig innsats i styringsdokumenter	23
<i>Kapittel 2</i>	
Systemperspektiv på utvikling	26
Transaksjonsmodellen og Bronfenbrenners modell	26
Arv og miljø	30
Risikofaktorer	31
Beskyttelsesfaktorer	32
Motstandskraft (resiliens)	33
Positivt stress og motstandskraft	34
Salutogenese	35
<i>Kapittel 3</i>	
Tidlig utvikling	37
Barns temperament	37
Tidlig hjerneutvikling	39
Negativt stress	40

INNHOOLD

Tilknytning.....	41
Ulike tilknytningsstrategier	43
Tilknytning i barnehagen	45
Emosjonell utvikling	47
Ulike følelser.....	48
Å lære om følelser.....	48
Fra samregulering til selvregulering.....	50
Toleransevindummodellen	52
Emosjonell kompetanse	54
Psykiske vansker hos små barn - følelser på avveie	54
Sosial utvikling.....	56
Sammenheng mellom emosjonell og sosial utvikling.....	57
Lek og relasjoner barn imellom	58
Sosiale vansker og mobbing	60
Tidlig læring.....	62
Læring i samspill.....	62
Formidlet læring	62
«Serve and return»	63
Lek og læring	64
Læring av språk	65
Utviklingsfremmende samspill	66
Elementer i utviklingsfremmende samspill	68

Del 2

Å FORSTÅ, OPPDAGE OG STØTTE SÅRBARE BARN

I BARNEHAGEN	71
---------------------------	-----------

Kapittel 4

Barnas «bagasje» ved barnehagestart	72
Medfødte eller påførte sårbarheter?	72
Foreldrerollen	73
Manglende følelsesmessig inntoning	74
Vansker knyttet til søvn, mat eller gråt.....	77
Søvn.....	78
Mat.....	78
Gråt	79
Når barnet trekker seg tilbake	80
Tvingende samspill.....	81

Kapittel 5

Omsorgssvikt	84
Hva er omsorgssvikt?	84
Ulike former for omsorgssvikt	85
Vanskjøtsel.....	85
Fysiske overgrep	85
Psykiske overgrep.....	86
Seksuelle overgrep	86
Sviktende foreldrefunksjoner.....	87
Barns strategier for å møte omsorgssvikt	87
Effekter av omsorgssvikt.....	88
ACE-studien	88
Barnehagens rolle ved omsorgssvikt	89

Kapittel 6

Å oppdage sårbarheter hos små barn	93
Ansattes «magefølelse»	93
Observasjon i barnehagen.....	95
Generelt om observasjoner	95
Tips i forbindelse med observasjon	97
Screening - hjelp til å sortere	98
Skjemaene ASQ og ASQ-SE	99
Videre undersøkelse	100

Kapittel 7

Støtte til sårbare barn	103
Gode rammer - ytre trygghet	103
De viktige voksen-barn-relasjonene.....	104
Bruk av kontaktperson	105
Felles kompetanseheving	105
Tiltak i barnehagen som kan fremme sosioemosjonell utvikling ...	106
Trygghetssirkelen	107
Tuning in to Kids	107
Trygg før 3.....	108

Kapittel 8

Samarbeid	110
Foreldresamarbeid	110

Legge til rette for foreldresamarbeid	110
Foreldresamarbeid når det er bekymring knyttet til et barn ...	112
Veiledning av foreldre.....	113
Tverrfaglig samarbeid	114
Hva kjennetegner et godt tverrfaglig samarbeid?	115

Del 3

EN GUIDE FOR ARBEID MED SÅRBARE BARN	117
---	------------

Kapittel 9

Å undersøke egen bekymring	118
Felles kunnskap.....	118
Stole på magefølelsen.....	119
Enkel vurdering av risikofaktorer i og rundt barnet	121
Noen observasjonsmetoder.....	123
Observasjon av følelser eller atferd som vekker bekymring ...	123
Observasjon av barns selvregulering	127
Observasjon av ansattes emosjonelle tilgjengelighet.....	128
Observasjon av samspill med bruk av Marte	
Meo-elementene	130
Samspillsobservasjonen «Et levende blikk» - en litt	
annerledes observasjon	131
Screening av barnets fungering.....	133
Bruk av ASQ	134
Bruk av ASQ-SE.....	135

Kapittel 10

Å støtte sårbare barn.....	137
Å være i forkant	137
Støtte til utrygge barn	138
Å møte barn som gråter mye	141
Å støtte barns følelser.....	142
Støtte til selvregulering	147
Å møte barns sinne eller utagering.....	148
Å møte barns engstelse og/eller tristhet.....	154
Støtte til samspill barn imellom	159
Å støtte barns utforskning og læring	163
Turtaking og utvidelse	164

Kapittel 11

Å jobbe med seg selv	167
Forutsetninger for å endre seg selv	167
Tanker og forestillinger om barnet	168
Å registrere barns følelsesuttrykk	169
Egen reaksjon på barns følelsesuttrykk	169
Egne følelser – en vei til utvidet forståelse av barnet	170
Søkelys på eget samspill	171
Eget toleransevindu	174
Kollegial refleksjon	175

Kapittel 12

Foreldresamarbeid i praksis	177
Gode møter mellom mennesker	177
Å legge til rette for samarbeid	178
En god start	178
Å vise interesse for foreldres kunnskap om eget barn	179
Å formidle informasjon til foreldre	180
Den daglige kontakten	180
Hjemmebesøk	181
Foreldresamtaler om bekymring for barnet	182
Konkretisering av bekymringen	183
Tidlig involvering av foreldrene	183
Presentasjon av bekymring	183
Felles utforskning	184
Aktiv lytting	185
Utfordringer som kan oppstå underveis	185
Avslutning av samtalen	186
Eksempel på å ta opp bekymring med foreldrene	187
Invitasjon til samtale	188
Øving på forhånd	188
Gjennomføring av samtalen	188
Veiledning av foreldre	190

Kapittel 13

Samarbeid på tvers	195
Vurdering av samarbeid i egen kommune	195
Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) – en mulig samarbeidsmodell	196

INNHold

Samarbeid med barneverntjenesten.....	198
Når meldeplikten utløses.....	198
Melding til barneverntjenesten	199
Hva gjør barneverntjenesten etter å ha mottatt melding?.....	200
Når omsorgssvikten krever akutt handling.....	201
Trinnvis tilnærming i arbeidet med sårbare barn.....	202
Avslutning	207
Referanser	209